

**Referat wygłoszony w dniu 12 czerwca 2023 r. na posiedzeniu
Komisji Historycznoliterackiej Oddziału PAN w Krakowie**

dr hab. Andrzej Franaszek

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Wydział Nauk Humanistycznych

Instytut Filologii Polskiej

e-mail: andrzej.franaszek@up.krakow.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8573-0154>

**„Harpun zachwytu”. Józef Czapski i Adam Zagajewski w sporze
o naturę świata**

Józef Czapski i Adam Zagajewski poznali się na początku lat 80. minionego stulecia, ich błyskawicznie zawiązana przyjaźń przetrwała aż śmierci malarza w roku 1993. A raczej, tak naprawdę – do śmierci poety w roku 2021, bo Adam Zagajewski zmarłemu Józefowi Czapskiemu poświęcał kolejne eseje i wiersze.

Autor artykułu rekonstruuje dzieje tej przyjaźni, opierając się na twórczości Zagajewskiego, przede wszystkim jednak na dotąd niepublikowanej korespondencji obu artystów oraz na również nieznanymi zapisach dziennikowych Czapskiego. Wskazuje też punkt najważniejszego napięcia między bohaterami swego tekstu. Zasadniczo różnili się oni bowiem w ocenie kondycji świata i człowieka. Czapski akcentował przede wszystkim zło przenikające świat i mizериę losu jego mieszkańców, także zresztą tych nie będących ludźmi. Zagajewski o wiele silniej kierował się ku „jasności”, zło przeciwstawiał piękno – zarówno natury, jak sztuki.

Literatura

Aeschlimann R., *Obecność Józefa Czapskiego*, przeł. J. Guze, „Zeszyty Literackie” nr 45 (zima 1994).

Arno A., *Już nikt nas nie wyręczy. O Adamie Zagajewskim*, „Znak” 2022, nr 3.

Auster P., *Dziennik zimowy. Autobiografia*, przeł. M. Makuch, Kraków 2014.

„Co Paryż daje, co Paryż odbiera”, z Adamem Zagajewskim rozmawia Renata Gorczyńska, w teście: *Portrety paryskie*, Kraków 1999.

Czapski J., *Dziennik wojenny (22 III 1942-31 III 1944)*, odczytał J. S. Nowak, opr. M. Nowak-Rogoziński, Warszawa 2022.

Dostojewski F., *Bracia Karamazow. Powieść w czterech częściach z epilogiem*, przeł. A. Wat, opr. J. Smaga, Wrocław 2013.

„*Dzielo Czapskiego jest przesłonięte przez legendę*”. Z Adamem Zagajewskim rozmawia Zdzisław Kudelski, w: *Rozmaitości emigracyjne. Literatura i sztuka*, red. D. Kudelska, Z. Kudelski, Lublin 2017, s. 278.

Dzienniki Józefa Czapskiego – Archiwum Józefa i Marii Czapskich z Maisons-Laffitte, Muzeum Narodowe, Kraków.

Listy Józefa Czapskiego do Zygmunta Mycielskiego, opr. A. Romaniuk, „Kamerton” nr 57 (2013).

Mandelsztam O., *Rozmowa o Dantem*, w tegoż: *Nieograbiony i nierozgromiony. Wiersze i szkice*, przeł. A. Pomorski, Warszawa 2011.

Strzępy rozmów. Z Józefem Czapskim w Saily w sierpniu 1987 r. rozmawiają Barbara Toruńczyk i Adam Zagajewski, „Zeszyty Literackie” nr 45 (zima 1994).

Zagajewski A., *CD*, w tegoż: *Prawdziwe życie...*, s. 55.

Zagajewski A., *Charlie*, w tegoż: *Prawdziwe życie*, Kraków 2019, s. 44.

Zagajewski A., *Król*, w tegoż: *Pragnienie*, Kraków 1999, s. 27n.

Zagajewski A., *Krótkie chwile*, w tegoż: *Prawdziwe życie...*, s. 26.

Zagajewski A., *Lekka przesada*, Kraków 2011.

Zagajewski A., *Moi mistrzowie*, w tegoż: *List. Oda do wielości. Poezje*, Paryż 1983, s. 49.

Zagajewski A., *Nie pozwól roz płynąć się skupieniu*, w tegoż: *List. Oda do wielości...*, s. 15.

Zagajewski A., *Okrutny*, w tegoż: *Płótno...*, s. 38n.

Zagajewski A., *Piłowanie i błysk*, w tegoż: *Obrona żarliwości*, Kraków 2002.

Zagajewski A., *Pociąg do Maisons-Laffitte*, w tegoż: *Ziemia ognista*, Kraków 1994, s. 44.

Zagajewski A., *Po końcu świata*, z cyklu *Mały Larousse*, w tegoż: *Solidarność i samotność...*, s. 98n.

Zagajewski A., *Pomarańczowy notes*, w tegoż: *Asymetria*, Kraków 2014, s. 76n.

Zagajewski A., *Powołanie Mateusza*, w tegoż: *Prawdziwe życie...*, s. 42.

Zagajewski A., *Simone Weil patrzy na dolinę Rodanu*, w tegoż: *Płótno*, Paryż 1990, s. 57.

Zagajewski A., *Solidarność i samotność*, Warszawa 2002

Zagajewski A., *Stary malarz*, w tegoż: *Prawdziwe życie...*, s. 33

Zagajewski A., *Stary malarz na spacerze*, w tegoż: *Prawdziwe życie...*, s. 66.

Zagajewski A., *Twarz van Gogha*, w tegoż: „*Jechać do Lwowa*” i inne wiersze, ilustracje Józefa Czapskiego (z *Dzienników*), Londyn 1985, s. 52.